Norsk Lingvistisk Tidsskrift · Årgang 31 · 2013 17–44

"Her om dagen" – om *her* som modifiserende element ved tidsangivelse

Thorstein Fretheim

Her er en pro-form som brukes ikke bare for å innlede stedsadverbialer som *her i skyggen*, men også tilsvarende tidsadverbialer som *her på fredag*. Denne artikkelen gjør rede for de innskrenkingene i det pragmatiske søket etter den rette referenten til tidsadverbialet som skyldes bruken av *her* når ordet modifiserer et beskrivende tidsadverbialt uttrykk. Det dreier seg alltid om det nærmeste tidsrommet før ytringsøyeblikket som er forenlig med semantikken i utfyllingen til *her*. I tillegg stiller *her* et annet krav, nemlig at adressaten ser for seg at den proposisjonen som ytringen uttrykker, representerer noe som inntreffer innenfor den perioden som resten av tidsadverbialet spesifiserer. Den leksikalske semantikken til den temporale markøren *her* er av det slaget som relevansteoretikere kaller "procedural meaning", en instruks til adressaten om å gå fram på en bestemt måte i den pragmatiske delen av forståelsesprosessen, uten at det kodes noe begrep.

1 Innledning

Det teoretiske poenget med denne studien er overordnet de rent deskriptive innslagene som riktignok tar opp mye plass, og som det etter min mening har vært helt nødvendig å gå inn på i detalj for å underbygge alle konklusjoner av teoretisk art. La meg slå fast her i starten at det kan være ulike oppfatninger om gyldigheten av den totale mengden av grammatikalitetsvurderinger av de norske data som blir presentert, men jeg har tro på at de generaliseringene jeg byr på, står seg i møte med språkfølelsen til de fleste lesere.[1]

Jeg har foretatt en overveiende introspektiv undersøkelse av ordet *her* når det brukes for å innlede et tidsadverbialt setningsledd, som i *her i oktober*. Et beskrivende preposisjonsledd som *i oktober* innsnevrer mengden av mulige

referenter til en eller annen oktober måned, kanskje helst samme år, men det er ingen umulighet at referansen er til en periode innenfor oktober i et annet år, i fortid eller framtid. *I oktober* er nøytralt med hensyn til hvilket år det er tale om. *Her i oktober* er ikke nøytralt på det viset. Ta som eksempel setningen *Oldefaren min døde i oktober 1933*. Å legge til ordet *her* foran et tidsadverbial er, som jeg skal vise, å aktivere en kontekst i adressatens sinn slik at alt annet enn den nærmeste forgangne høstmåneden oktober utelukkes, men denne informasjonen motsies av det oppgitte årstallet 1933. Dette er et år som ikke passer til uttrykket *her i oktober*: ??*Oldefaren min døde her i oktober 1933.* (NB! Les *her i oktober* som én konstituent med temporal valør, ikke som et stedsadverbial fulgt av et tidsadverbial.) 1933 er rett og slett ikke herværende nok nå i 2013.

Avsnitt 2 gir en kort gjennomgang av de teoretiske forutsetningene for måten jeg nærmer meg temaet for denne artikkelen på. I sin vanlige rolle som utpeker av et sted opptrer adverbet *her* enten alene eller i en syntaktisk konstituent der det er modifisert av et stedsadverbialt uttrykk, som i *her i Oslo*, *her hos oss*, *her inne*, *her nede*, eller i en syntaktisk konstituent der det modifiserer et nominal eller et adverbial, som i *trafikkforholdene her*, *midt i gata her*, *i kjelleren her*, *hvor som helst her*. Denne siste funksjonen vedrører ikke emnet for denne artikkelen (se Fretheim, Amfo & Vaskó 2011 for en analyse), men de andre stedsadverbiale bruksmåtene får en kort omtale i avsnitt 3. Avsnitt 4 tar for seg det interessante faktum at uttrykk som i sin bokstavelige betydning er knyttet til relasjoner i rom, blir brukt for å uttrykke relasjoner i tid. *Her* som innleder av et temporalt setningsledd hører hjemme i denne kategorien, og mens preposisjonsleddet modifiserer *her* i et stedsadverbial som *her i Oslo*, er det *her* og *nå* som modifiserer preposisjonsleddet i *her i oktober* og *nå i oktober*. Det viser seg at *her* og *nå* som tidsmarkører ikke har samme distribusjon i norske setninger, og derfor har de åpenbart ikke samme leksikalske betydning. Avsnitt 5 går nærmere inn på hva forskjellen mellom *her* og *nå* består i, og presenterer data som viser at tidsadverbialer som innledes med *her*, styrer adressatens oppmerksomhet mot et tidsrom som ikke bare befinner seg forut for ytringsøyeblikket, men som også er det nærmeste fortidige tidsrommet som kan beskrives korrekt ved hjelp av resten av det adverbiale uttrykket, noe som kan relateres direkte til det faktum at det stedsadverbiale *her* er det proksimale motstykket til det distale *der*. Avsnitt 6 redegjør for et annet leksikalsk krav som *her* med temporal betydning stiller. Den uttrykte proposisjonen skal representere noe som skjer innenfor et relativt kort tidsrom, en episode. Det oppsummerende avsnitt 7 presenterer en analyse som gir det temporale *her* status som prosedural markør i relevansteoretisk forstand, og det argumenteres for at dette er et eget leksem. Språkbrukeren forårsaker grammatikalitetsbrudd når det ikke tas hensyn til det leksikalske kravet om referanse til nær fortid, men ikke

nødvendigvis når det bare foreligger et brudd på kravet om at proposisjonen representerer en hendelse med begrenset varighet. Når data med det temporale *her* viser at det som er beskrevet, skjedde en gang i løpet av et oppgitt tidsrom, ser det ut til at *her* ikke har noen innvirkning på den uttrykte proposisjonen, men isteden styrer adressatens oppmerksomhet mot en implikatur.

2 Teoretisk bakgrunn

Kontekst er alfa og omega i all pragmatisk forskning. En tradisjonell oppfatning av begrepet kontekst har vært at det handler om informasjon som er tilgjengelig i forkant av den ytringen som skal tolkes. Innenfor dagens kognitive pragmatikk, framfor alt innenfor relevansteorien og ulike varianter av såkalt radikal kontekstualisme eller "truth-conditional pragmatics" (Sperber & Wilson 1995; Carston 2002; Recanati 2004, 2010; Bezuidenhout 2002) har begrepet kontekst fått en mer dynamisk karakter, og det er flyttet fra den forutgående diskursen og den fysiske settingen til kommuniserende individers mentale representasjoner av tanker. Konteksten til en ytring blir mengden av tanker eller forestillinger som det er nødvendig for en lytter eller leser å aktivere og trekke veksler på for å avdekke meningen med den, hva den innebærer både når det gjelder det som kommuniseres på eksplisitt vis, og det som kommuniseres på en implisitt måte og følgelig vil bli avdekket utelukkende gjennom kontekstavhengige slutninger. Et vesentlig moment i denne sammenhengen er forståelsen av at visse verbale uttrykk i en ytring faktisk bidrar til å aktivere en kontekst som letter adressatens pragmatiske tolkningsarbeid, og de har dette som sin primære funksjon. Jeg skal vise at *her* i et sammensatt adverbial som *her i oktober* er et slikt uttrykk.

Ifølge den radikale kontekstualismen som jeg bekjenner meg til (se særlig Carston 2002), er innholdet av en ytring aldri noe som adressaten kan forstå utelukkende gjennom avkoding av semantikken i den setningen eller det setningsfragmentet som blir brukt. Vår forståelse av innholdet skyldes uten unntak samspillet mellom avkoding og slutninger, det vil si hvordan begrepsstrukturen i den logiske formen til en setning setter strenge grenser for adressatens syn på hva avsenderen kan ha ment, og hvordan konteksten innsnevrer tolkningsmulighetene ytterligere. Konteksten har innvirkning ikke bare på hva avsenderen mener i videste forstand, men også på adressatens oppfatning av hva avsenderen sier direkte.

Konnektiver, partikler og markører av ulike slag, segmentale eller prosodiske, skaper kontekst ved hjelp av den oppskriften som de oppfordrer adressaten til å følge i den pragmatiske fasen av tolkningsprosessen. Slike funksjonsord utløser ("trigger") slutninger om intensjonen bak avsenderens yt-

ring. Mens brorparten av ord og uttrykk i leksikonet til et språk koder begreper som avgir sannhetsbetingelser til proposisjonsinnholdet i en ytring, spiller funksjonsord av den typen jeg har nevnt, en annen rolle i kommunikasjon. De gir adressaten en instruks om hvordan en ytring må kontekstualiseres for at den skal kunne tolkes i samsvar med avsenderens intensjon. Avsenderens og adressatens oppfatninger om hvilken kontekst som gjelder, vil sjelden være fullstendig konforme, men språklige uttrykk som gir såkalt prosedural informasjon ("procedural information", se for eksempel Blakemore 1987, 2002; Wilson & Sperber 1993; Escandell-Vidal, Leonetti & Ahern 2011; Fretheim 1999, 2000, 2006, 2010, under utgivelse; Fretheim, Amfo & Vaskó 2011; Fretheim, Boateng & Vaskó 2002; Fretheim & van Dommelen 2013; van Dommelen & Fretheim 2013) vil sørge for at avsenderens og adressatens felles overensstemmende kontekst blir betydelig nok til å sikre vellykket kommunikasjon.

Prosedural informasjon til nytte i den pragmatiske forståelsesprosessen står i kontrast til konseptuell informasjon. Et ord som tilhører en åpen leksikalsk klasse, koder et begrep som bidrar med en sannhetsbetingelse til den proposisjonen som en ytring uttrykker, men konnektiver og partikler og intonasjonsmønstre avgir ingen sannhetsbetingelser. Deres rolle er å rette adressatens oppmerksomhet mot en kontekst som innsnevrer mengden av mulige slutninger om innholdet av en ytring til en ytterst begrenset mengde som samsvarer i størst mulig grad med avsenderens intensjon. Mens substantiver, verb og adjektiver koder begreper som adressaten må manipulere i tolkningsprosessen for å få tak i innholdet av en ytring, vil språklige uttrykk med en prosedural betydning gi beskjed om hvordan de foreliggende begrepene skal manipuleres for at resultatet blir i samsvar med avsenderens intensjon, og for at det blir god balanse mellom kognitive effekter og adressatens mentale innsats for å oppnå dem (Sperber & Wilson 1995).

En avsender kan benytte seg primært av konseptuell informasjon i et nominal for å sette adressaten på sporet av referenten. Dette skjer når det blir brukt bestemte beskrivelser som *bordet*, *fjelltoppene i det fjerne*, *den forreste benkeraden*, *søstera til Erik*, men den bestemte artikkelen i disse eksemplene koder selvsagt ikke noe begrep. Den koder prosedural informasjon i form av en beskjed til adressaten om å aktivere en kontekst som fører til identifisering av det rette bordet, de rette fjelltoppene og så videre. Referenten trer fram i adressatens bevissthet gjennom samspillet mellom de forskjellige bestemthetssuffiksene og generelle begreper som BORD og BENKERAD.

Det semantiske poenget med en bestemt beskrivelse som *søstera til Erik* kan være å fokusere på og informere om dette søskenforholdet, som når dette nominalet er predikativ i et utsagn som *Ellen er søstera til Erik*. Men det nominale uttrykket *søstera til Erik* kan og brukes for å referere til en bestemt person, la oss si Ida Margrethe Monsen fra Tingvoll, som i utsagnet *Jeg be-*

griper meg ikke på søstera til Erik. Begrepet SØSTER og referenten ERIK inngår i den uttrykte proposisjonen når *søstera til Erik* fungerer som predikativt nominal, men ikke, slik jeg ser det, i det andre eksempelet, hvor *søstera til Erik* er en referensiell term. Språkfilosofiske strømninger med opphav i tanker fra mer enn hundre år siden og enda lenger tilbake har taklet problemer knyttet til forholdet mellom referensielle og deskriptive nominaler på svært varierende måter. Selv har jeg, med inspirasjon fra Powell (2010), fra Recanati (1993) og fra Kaplan (1989), skrevet flere artikler (Fretheim 2009a, 2011a, 2011b, 2012) der jeg argumenterer for at de begrepene som et referensielt brukt nominal koder, ikke avgir noen sannhetsbetingelse til den uttrykte proposisjonen, men gjør det mulig for adressaten å avdekke referenten gjennom hensiktsmessige slutninger. Med andre ord, et beskrivende bestemt nominal kan fungere på en måte som minner sterkt om den kommunikative rollen som et pronomen har.

Hensikten med de begrepene som er uttrykt i et deskriptivt nominal med referensiell funksjon, er å beskrive referenten på en måte som bare passer på den kontekstuelt mest sannsynlige kandidaten, slik at nettopp denne og ingen annen framtrer i adressatens bevissthet og tar en plass i den proposisjonen som adressaten danner seg en mental representasjon av. På tilsvarende måte peker et anaforisk pronomen i retning av en antesedent med et deskriptivt innhold som i sin tur hjelper adressaten med å identifisere referenten. I en bestemt situasjon kan jeg bruke det demonstrative pronomenet *dette* for å referere til Per Pettersons roman "Jeg nekter", som når jeg sier *Dette er enda en god roman fra forfatteren av "Ut og stjæle hester"*. Den proposisjonen som uttrykkes på denne måten, kan imidlertid like gjerne uttrykkes ved hjelp av setningen *"Jeg nekter" er enda en god roman fra Per Pettersons side.* Subjektet *dette* i den første setningen gir prosedural informasjon som i kombinasjon med lett tilgjengelige kontekstdrevne slutninger leder adressaten til én unik referent: Per Pettersons seneste roman "Jeg nekter". Når det gjelder nominalet *forfatteren av "Ut og stjæle hester"*, er det samspillet mellom den bestemte artikkelen *-en* (i *forfatteren*) og de begrepene som denne konstituenten koder, som setter adressaten på sporet av referenten. Dette individet kunne ha vært beskrevet sannferdig på mange flere måter av en som kjenner ham godt, og boktittelen kunne ha vært erstattet av tittelen "Jeg forbanner tidens elv" uten at slike forskjeller i beskrivelsen av referenten endrer proposisjonen. Så lenge hensikten med de beskrivende nominalene er å referere til Per Petterson, vil det ikke være noen sannhetsfunksjonell forskjell mellom dem. I en bestemt kontekst vil den uttrykte proposisjonen være den samme uansett om den referensielle termen er et pronomen eller et beskrivende nominal. At proposisjonen er den samme, betyr imidlertid ikke nødvendigvis at de to setningene ovenfor er like relevante for adressaten. Den informasjonen som kan leses ut av forskjeller i måten å beskrive referenten på, skaper forskjeller i kontekst. For eksempel kan henvisningen til

Pettersons antatt mest kjente og anerkjente roman "Ut og stjæle hester" rettferdiggjøre at "Jeg nekter" omtales som **enda** en god roman fra hans hånd. Den alternative bruken av egennavnet *Per Petterson* for å referere til forfatteren Per Petterson synliggjør ikke sammenligningsgrunnlaget like effektivt.

Nominaler som inneholder den pre-nominale formen *andre*, som i *den andre byen*, er gode eksempler på at adressaten må tilpasse et kodet begrep (her BY) både til den prosedurale betydningen av den bestemte artikkelen og til den prosedurale betydningen av et annet uttrykk i setningen, her ordformen *andre*. Dette ordet har morfosyntaktiske egenskaper som gjør det naturlig å forbinde det med ordklassen adjektiv, men formene *annen*, *annet* og *andre* har en rent prosedural funksjon (når de ikke fungerer som ordenstall, vel å merke, som i *annen/andre etasje*), de koder ingen egenskap som kan forbindes med det nomenet de gir inntrykk av å stå som attributt til. Bruken av den bestemte beskrivelsen *den andre byen* kan for eksempel skyldes at avsenderen i øyeblikket ikke kan komme på hva den byen han refererer til, heter. Han vil likevel klare å referere i samsvar med sin intensjon dersom adressaten skjønner hvilken by han sikter til. Poenget med det litt atypiske determinativet *andre* er at det gir adressaten en instruks om å ta utgangspunkt i en diskursaktivert referent som er relativt langt framme i bevisstheten til de kommuniserende partene, for å avdekke identiteten til en referent som er av samme slag, men som befinner seg lavere på bevissthetsskalaen for avsender og adressat i ytringsøyeblikket. I det aktuelle eksemplet vil en nylig omtalt by være utgangspunktet for å finne fram til en (annen) by som adressaten lett vil kunne assosiere med denne innenfor rammen av deres felles kontekst.

Jeg har annonsert at den temporale bruken av *her* er emnet for denne artikkelen. Dette ordet har en prosedural betydning som interagerer med den konseptuelle betydningen av det modifiserte adverbialet. Det sammensatte uttrykket som innledes med *her*, kombinerer deskriptiv informasjon med rent prosedural informasjon. Det er i orden å bruke *her i våres* i *Hun satte ny norsk rekord i kulestøt her i våres* eller *her i forrige uke* i *Her i forrige uke regnet det mye*, men ingen vil finne på å bruke *her* som modifiserende element istedenfor *nå* i setningsstrukturer som *Nå i sommer er vi stort sett hjemme*, *Nå til sommeren skal vi til Italia*. *Her* er ikke bare unaturlig, men direkte ugrammatisk i **Her i sommer er vi stort sett hjemme*, **Her til sommeren skal vi til Italia*. Det er noe ved bruken av *her* som skurrer alvorlig også i en setning som ??*Hun konsentrerte seg fullt og helt om kulestøt her i våres*, selv om det kanskje blir drøyt å karakterisere dette siste eksemplet som ugrammatisk. Det er et disharmonisk forhold mellom semantikken i verbet *konsentrere seg* og semantikken i uttrykket *her i våres*, men denne formen for misforhold kvalifiserer ikke nødvendigvis som brudd på grammatikalitet. Min følelse av at vi står overfor en intuitivt oppfattet forskjell her mellom det ugrammatiske og det dis-

harmoniske eller pragmatisk sett uakseptable, kommer jeg tilbake til i avsnittene 5 og 6.

3 "Her" i sin normale rolle som stedsadverbial indeks

I setningen (1) er stedsadverbialet *her* en diskursvariabel uten et konseptuelt innhold som kan bidra til å utpeke referenten. For å skjønne hva *her* refererer til, må vi vite hvor ytringen er produsert.

(1) De spiller Dvořaks "Rusalka" her fram til månedsskiftet.

Her tilhører en kategori av ord som kalles "indexicals" på engelsk (etter latin *index* = "pekefinger"; den bruken av termen "index" som stammer fra Charles Saunders Peirces skille mellom indekser, ikoner og symboler er ikke uten videre sammenlignbar). Jeg skal heretter omtale disse variablene som *indekser*. Denne praksisen avviker noe fra en inndeling som framfor alt er knyttet til visse forslag fra Kaplan (1989). Han reserverer termen "indexical" for indeksikalske uttrykk som får sin referanse avhengig av hvem som snakker (1. persons pronomen), hvem som tiltales (2. persons pronomen), hvor ytringen finner sted (det lokative *her*), når den finner sted (*nå*), mens bestemmelse av referansen til et 3. persons pronomen, brukt enten anaforisk eller deiktisk, krever tilgang på informasjon som ikke er begrenset til hvem som snakker til hvem på hvilket sted og på hvilket tidspunkt (se også Korta & Perry 2011). Jeg foretrekker å ikke vektlegge forskjellen mellom termer som refererer refleksivt (for eksempel til ytringsøyeblikket eller ytringsstedet), og pronominale termer hvis referanse bestemmes på grunnlag av deskriptivt innhold i en antesedent eller på grunnlag av persepsjon av et objekt som avsenderen har pekt ut ved hjelp av peking eller tilsvarende indikasjon. De felles egenskapene er vesentligere enn de trekkene som skiller Kaplans indeksikalske uttrykk og hans demonstrativer fra hverandre. For Kaplan vil *her* tilhøre den første kategorien, men dette ordet kan oppføre seg som en kaplansk "demonstrative" mer enn som en "indexical" som refererer refleksivt i kraft av sin leksikalske betydning. Det gjør det i en ytring som *Her i fjerde etasje bodde jeg i to år* når dette blir sagt ute på gata av en som peker opp mot fjerde etasje.

Indeksenes oppgave er å styre adressatens oppmerksomhet mot den rette referenten, selv om de ikke gir adressaten noen beskrivelse av den som man kan rette seg etter. Enhver indeks krever påfyll av slutningsbasert, kontekstavhengig informasjon for å kunne bidra med en sannhetsbetingelse til den uttrykte proposisjonen og slik bidra til formidling av en tanke. Referenten til en indeks, av nominal eller adverbial karakter, utgjør en slik sannhetsbetingelse.

Den umarkerte tolkningen av *her* i (1) går ut på at ordet refererer refleksivt til det stedet hvor avsenderen befinner seg i ytringsøyeblikket, men slutninger som skyldes aktivering av relevant kontekst, avgjør hvor stor geografisk omkrets adressaten tenker seg at *her* skal omfatte. Hvis praten foregår i Oslo, kan det spille en rolle for mottakerens slutning om ekstensjonen til *her* om de samtalende personene befinner seg rett ved operahuset i Bjørvika eller mange kilometer unna, men sannhetsverdien til den uttrykte proposisjonen er den samme så sant avsenderen har repertoaret ved Den Norske Opera i tankene.

Jeg kommer til å benytte meg av den relevansteoretiske termen *eksplikatur* (Sperber & Wilson 1995; Carston 2002) når jeg har behov for å omtale den eksplisitt kommuniserte proposisjonen som en gitt ytring uttrykker. En av forutsetningene for at en ytring av (1) ovenfor skal kunne assosieres med en unik eksplikatur, er at indeksen *her* erstattes av en entydig referent. Selv om det er skummelt lett å tenke i slike baner, er referenten til *her* ikke noe sted i verden, som for eksempel Oslo. Vi sier gjerne at indekser refererer til ting. For eksempel sier vi at en gitt forekomst av pronomenet *han* refererer til en bestemt mannsperson, og at en gitt forekomst av *her* refererer til et bestemt sted. Dette er en praktisk sjargong som jeg ikke finner noen grunn til å ta til orde mot, men referentene hører i realiteten hjemme i proposisjoner, og proposisjoner er mentale objekter som avspeiler tanker, ikke objekter eller saksforhold i en verden utenfor språkbrukerens tankeverden. I (1) vil referenten til indeksen *her* da kunne være en mental representasjon av operahuset i Bjørvika eller av byen Oslo – og i dette tilfellet vil valget av den ene framfor den andre ikke bety noe som helst for oppfattelsen av avsenderens budskap.

I en bestemt aktivert kontekst uttrykker en ytring av (1) de samme sannhetsbetingelsene som ytringer av (2) og (3), altså samme eksplikatur.

(2) De spiller Dvořaks "Rusalka" i Oslo fram til månedsskiftet.
(3) De spiller Dvořaks "Rusalka" her i Oslo fram til månedsskiftet.

Forskjellen mellom *i Oslo* i (2) og *her i Oslo* i (3) påvirker ikke sannhetsbetingelsene for utsagnet. Det avsenderen informerer adressaten om, er at en bestemt opera står på spillelista til Den Norske Opera fram til utgangen av en bestemt måned i et bestemt år (som den felles konteksten til avsender og mottaker gjør det unødvendig og direkte irrelevant å spesifisere). Indeksen *her* i (3) får med nødvendighet samme referanse som preposisjonsleddet *i Oslo*. Den gir ikke noe separat bidrag til eksplikaturen. Ikke desto mindre er det grunn til å anta at det er indeksen *her*, ikke preposisjonsleddet *i Oslo*, som er hodet i konstituenten *her i Oslo*. Poenget med å modifisere *her* ved hjelp av beskrivelsen *i Oslo* er å antyde noe om ekstensjonen til den selvrefererende indeksen eller om avsenderens forhold til stedet, som i uttrykket *her hos oss*. Høyst ulike beskriv-

elser kan oppta den syntaktiske plassen etter *her*, uten å endre ytringens eksplikatur. (3′) uttrykker samme eksplikatur som (3), gitt den kontekstuelle premissen at produksjonene av operaforestillinger i Oslo skjer i regi av Den Norske Opera, og (3′′) uttrykker en nesten identisk eksplikatur, men ikke helt, for referenten til *her* i (3′′) er ikke nøyaktig den samme som i (3′) eller (3).

(3′) De spiller Dvořaks "Rusalka" her hjemme fram til månedsskiftet.
(3′′) De spiller Dvořaks "Rusalka" her borte fram til månedsskiftet.

Det er indeksen *her* som refererer til Oslo i (3′), ikke det modifiserende tillegget *hjemme*. At Oslo er avsenderens hjemsted, vedrører ikke eksplikaturen. I (3′′) inkluderer ikke den lokale referenten til *her* det stedet hvor avsenderen befinner seg, for *her* har deiktisk funksjon i (3′′). Avsenderen vil kunne produsere (3′′) og nikke i retning av operaen i Bjørvika, som ikke kan være langt unna (for en utredning om deiktisk bruk av *her*, se Fretheim, Amfo & Vaskó 2011). Det modifiserende tillegget *borte* peker på operabygningen, ikke Oslo by, som referenten til *her*. Like lite som *her* koder *borte* i frasen *her borte* noe begrep. *Borte* betyr ikke "vekke" (som adjektivisk predikat) i denne sammenhengen. Ordet indikerer at avsenderen befinner seg utenfor et kontekstuelt gitt referansepunkt i ytringsøyeblikket, både når det modifiserer indekser som *her* og *der*, og når det modifiserer et stedsadverbialt preposisjonsledd med et konseptuelt innhold, som i *Inngangen er borte på hjørnet*. Når noen sier *Jeg står her borte*, refererer *her* refleksivt til der hvor avsenderen står, mens *borte* signaliserer at det er noe avstand mellom avsenderens posisjon og adressatens posisjon.

La oss vende tilbake til eksempel (3). Indeksen *her* i uttrykket *her i Oslo* forteller oss at samtalen finner sted i Oslo, en tanke som er uavhengig av det saksforholdet som eksplikaturen til en ytring av (3) representerer. Hvis (3) blir ytret på telefon, er både *her* og *i Oslo* informative segmenter i fall mottakeren ikke var klar over hvor avsenderen ringer fra. At avsenderen er i Oslo, er ikke informasjon som vedrører eksplikaturen, men dersom det var ukjent for mottakeren at avsenderen er i Oslo, er denne nyheten kommunisert på indirekte vis, i form av en implikatur (se f.eks. Borthen, Berthelin & Thomassen 2012 om implikaturbegrepet i relevansteorien) som er utløst av indeksen *her*.

Den vesentligste pragmatiske forskjellen mellom (2) og (3) er at utsagnet i (2) er forenlig med svært mange flere kontekster enn utsagnet i (3). Den eksplikaturen som (2) uttrykker, er sann eller usann uavhengig av hvor ytringen er produsert. Indeksen *her* i (3) innsnevrer konteksten så mye at denne setningen blir uakseptabel dersom stedet for samtalen ikke er innenfor Oslos grenser. Hva som er rett svar på spørsmålet om den også blir usann, er ikke like opplagt. Vi vil oppfatte det som mildt sagt pussig dersom noen benekter sannheten av (3)

fordi talehandlingen ble utført på Lillestrøm, men jo lenger vekk fra Oslo de befinner seg i ytringsøyeblikket, jo mer hakeslepp er det sannsynlig at mottakeren av ytringen får. Hvorvidt den uttrykte proposisjonen da blir usann, avhenger av hva slags teoretisk rammeverk en legger til grunn, og den bestemte analysen som en foretar.

Det selvrefererende *her* refererer uansett, som beskrivelsen "selvrefererende" antyder, til det stedet hvor avsenderen oppholder seg, men det kan ha konsekvenser for hvilken proposisjon som uttrykkes, om avsenderen sier *Det er mye søppel her* og har Jernbanetorget i tankene eller for eksempel Kringsjå eller kanskje Oslo totalt.

Om sannhetsbetingelsene for ytringer av setningene i (2) og (3) ovenfor er identiske, så kan det samme neppe sies om (4) sammenlignet med (5).

(4) Det er tre soverom i leiligheten.
(5) Det er tre soverom her i leiligheten.

Mens egennavnet *Oslo* i (2) og (3) denoterer Norges hovedstad uavhengig av kontekst, må vi ha visse nødvendige premisser på plass for å fastslå hvilken leilighet nominalet *leiligheten* i (4) og (5) refererer til. *Her* i (5) fastlåser referansen ved å utelukke alle leiligheter bortsett fra den de samtalende partene befinner seg i, men det beskrivende bestemte nominalet *leiligheten* i (4) setter ikke noe krav til referentens beliggenhet i forhold til avsenderen og mottakeren av budskapet.

Vår forståelse av referansen til et stedsadverbial som modifiseres av den selvrefererende indeksen *her*, påvirkes i allmennhet av dette ordet dersom man i fravær av det ville være nødt til å trekke veksler på tilgjengelig kontekst for å bestemme hvilket sted som pekes ut, men når *her* er modifisert av et adverbialt uttrykk som denoterer et entydig identifiserbart sted uten hjelp fra kontekstbaserte slutninger om den rette referansen, da bidrar ordet med den samme sannhetsbetingelsen som det ko-referensielle komplementet. Det er tenkelig at adverbiale konstituenter som består av indeksene *her* eller *der* pluss et stedsadverbialt preposisjonsledd har som sitt historiske opphav en konstruksjon der indeksen og den påfølgende beskrivelsen er i et apposisjonsforhold til hverandre, men jeg har ikke noe grunnlag for å underbygge denne tanken, som forblir ren spekulasjon.

4 Fra stedsangivelse til tidsangivelse

Det er velkjent at en del uttrykk som betegner romforhold, i tillegg kan brukes for å angi omfanget av et tidsrom eller et tidspunkt ("punkt" står jo også i ut-

gangspunktet for et rombegrep snarere enn et temporalt begrep, og det samme gjelder for "omfang"). Utviklingen går alltid fra betegnelser for plassering av objekter i rom til plassering av fenomen, hendelser, situasjoner i tid, aldri den motsatte veien (se f.eks. Tenbrink 2007; Lakoff & Johnson 1980; Evans 2004). Romlige relasjoner kan sanses og kan pekes ut ved hjelp av deiktiske uttrykk, men tid er noe fullstendig abstrakt, så vi trenger et billedspråk fra et annet, klarere sansbart domene for å kunne snakke om tidsrelasjoner. Vi ser tydelig for oss et geografisk rom mellom to gater når vi får høre at Jomfrugata ligger mellom Munkegata og Nordre gate, men likevel vil ingen reagere på ord som *tidsrom* og den grunnleggende romrelaterte preposisjonen *mellom* om vi sier at noe uventet må ha skjedd i tidsrommet mellom tre og halv fire. Vi sier *på midten av sekstitallet* og *midt i juli* uten å tenke på at vi da bruker en konvensjonalisert metafor som i sin opprinnelse skyldes en erkjennelse av og et uttrykk for spatiale relasjoner snarere enn relasjoner i tid. *Hit* er en retningsindeks, men formen *hittil* har utviklet seg til et tidsadverbial (med unntak for en sørlandsk form som *´her te* = "til dette stedet").

Hva forholdet mellom orda *her* og *nå* angår, ser vi en lignende tendens til at det lokale *her* invaderer det temporale feltet og framstår som et alternativ til *nå*. Uten egentlig å føle at *her* benyttes som metafor for det tidspunktet da undervisningstimen er over, kan en lærer si til studentene sine *Vi slutter av her*, som alternativ til *Vi slutter av nå*.

Adverbet *her* brukes også i komplekse uttrykk hvor ordet modifiserer en tidsangivelse, som en syntaktisk parallell til strukturerer av typen (3) og (5), der den modifiserte setningskonstituenten betegnet et sted. Det adverbiale uttrykket *her i oktober* i (6) illustrerer dette. I denne artikkelen er jeg opptatt av bruksbetingelsene for refererende uttrykk av dette slaget. *Her* i kombinasjon med tidsadverbiale preposisjonsledd vil bli sammenlignet med uttrykk hvor ordet *nå* modifiserer et slikt preposisjonsledd, som vist i (7), og med tidsadverbialer uten tilsvarende modifisering, som vist i (8).

(6) Her i oktober sleit vi fælt.
(7) Nå i oktober sleit vi fælt.
(8) I oktober sleit vi fælt.

(8) er en ytringstype som i prinsippet kan brukes med referanse til oktober i et hvilket som helst kontekstbestemt år. Når det gjelder (6) og (7), viser *her* og *nå* at adverbialene *her i oktober* og *nå i oktober* innsnevrer referansen til oktober i det inneværende året. Til nød kan man vel se for seg at ytringen fant sted en gang tidlig på året med henvisning til oktober i året som var. Ytterligere muligheter foreligger ikke. Denne begrensningen gir god mening. Både *her* og *nå* er proksimale termer. De brukes ved referanse til det som befinner seg i

nærheten av stedet eller tidspunktet for en ytring, i kontrast til de distale motstykkene *der* og *da*. Den lokale indeksen *her* brukes ofte med refleksiv referanse til et område som omfatter ytringspunktet, selv om det er lett å finne unntak, som for eksempel (3´´), hvor komplementet *borte* i uttrykket *her borte* viser at *her* ikke har selvrefererende, men deiktisk funksjon, eller setningen *Her er Nesjøen*, sagt av en som står på et utsiktspunkt og har oppdaget Nesjøen i det fjerne, for eksempel gjennom kikkert. Den inverterte ordstillingen gir prosedural informasjon om at *her* skal forstås deiktisk, med referanse til en innsjø som avsenderens blikk er rettet mot (se Fretheim, Amfo & Vaskó 2011), i motsetning til *her* i setningen *Nesjøen er her*, som legger opp til at indeksen refererer refleksivt til et område som omfatter ytringsstedet. Dette kan være informasjon til en som sitter sammen med avsenderen i en robåt ute i Nesjøen, og som ikke vet at det er det som er navnet på innsjøen, men det kan faktisk også dreie seg om at avsenderen setter pekefingeren mot et punkt på et kart idet indeksen *her* blir produsert. Andre opplagte unntak er alle tilfellene av temporal referanse med *her*, som i (6).

Et resultat av den historiske utviklingen som *her* har gjennomgått fra stedsadverbial til tidsadverbial indeks, er at det temporale *her* modifiserer det følgende preposisjonsleddet, mens det er det lokale *her* som er hodet i konstituenter av typen *her i Oslo*, *her hos oss*, *her borte*. I (6) kan ikke *i oktober* elimineres uten at vi samtidig eliminerer muligheten for å forstå *her* som temporal indeks, og uten den beskrivelsen av referenten som preposisjonsleddet gir, ville det uansett ikke ha vært mulig å bestemme referansen til den sammensatte konstituenten *her i oktober*.

Referenten til den temporale indeksen *nå* vil oftest inkludere selve ytringsøyeblikket, men gjør det riktignok ikke i et uttrykk som *nå til høsten* eller *nå når du blir konfirmert*. Selv om både *her* og *nå* er proksimale indekser, og selv om *her* kan overta for *nå* som temporal indeks, er det en påviselig forskjell mellom hvordan beskrivelsen *her i oktober* i (6) setter grenser for hva referenten kan være, og hvordan beskrivelsen *nå i oktober* i (7) styrer adressatens forståelse av referansen. Setningen i (7) er forenlig med at ytringsøyeblikket er en gang i oktober, og det er hevet over tvil at det er preteritumsformen *sleit* som får oss til å tenke at den hektiske perioden i oktober som det vises til, er tilbakelagt på datoen for ytringen, til tross for at *nå* er med i uttrykket. I motsetning til *nå* er *her* derimot ingen selvrefererende indeks når ordet innleder et temporalt setningsledd. Den temporale indeksen *her* krever paradoksalt nok at referansen ikke omfatter ytringsøyeblikket. Informanter som mener å ha skarp nok språklig intuisjon til å sondre mellom bruksbetingelsene for (6) og for (7), oppfatter *her* i *her i oktober* i (6) som et tegn på at ytringen er produsert **etter** utgangen av oktober måned. Denne antatte forskjellen mellom *her* og *nå* i beskrivende temporale setningsledd fortjener en nærmere undersøkelse.

Det kan se ut til at overførselen fra lokal til temporal dimensjon har ført til utvikling av spesielle temporale begrensninger som gjelder nettopp for indeksen *her*, men som ikke vedrører indeksen *nå* i samme syntaktiske posisjon. De spesielle leksikalske restriksjonene som gjelder for *her* når ordet modifiserer et temporalt setningsledd, kan neppe utledes ved hjelp av et logisk resonnement som tar hensyn til hva man kunne forvente av en proksimal temporal indeks. Slik jeg ser det, er de restriksjonene som er knyttet til *her* i temporale uttrykk, "arbitrære" i Ferdinand de Saussures forstand.

Det er i orden å bruke den proksimale indeksen *nå* i forbindelse med noe som ennå ikke har skjedd, som i (9) og (10). Her er *nå* forenlig med at ytringsøyeblikket er flere måneder før reisen til Argentina, på den tida da reisen ble planlagt.

(9) Nå skal jeg til Argentina.
(10) Nå i oktober skal jeg til Argentina.

Tidsadverbialet i (11) har og en akseptabel form, men ytringen skal nok helst ha blitt produsert relativt kort tid før oktober i det inneværende året eller i begynnelsen av oktober.

(11) Nå i oktober blir det mye å gjøre.

(12) og (13) er derimot umulige setningsstrukturer i enhver kontekst. Dette gjør det rimelig å betrakte disse syntaktiske formene som ugrammatiske. *Her i oktober* er rett og slett ikke et uttrykk som er kompatibelt med referanse til et framtidig saksforhold.

(12) *Her i oktober skal jeg til Argentina.
(13) *Her i oktober blir det mye å gjøre.

I de neste avsnittene vil jeg se nærmere på de kravene som ser ut til å gjelde for bruk av indeksen *her* foran et temporalt setningsledd, betingelser som jeg oppfatter som selve den leksikalske betydningen til dette ordet.

5 "Her" står for nær fortid

Ved første øyekast kan en få inntrykk av at fortidsformen *var* i (6) og (7) er den opplagte årsaken til at både *her* og *nå* i de setningene peker bakover i tid. Dette stemmer når det gjelder *nå*, men for ordet *her* i en setning som (6) er oppmerksomheten i retning av det fortidige et konvensjonelt semantisk trekk ved

denne formen for tidsangivelse, et trekk som gjør at det bare blir forenlig med verb i preteritum eller pluskvamperfektum. Mens det ikke er noe i veien med indeksen *nå* i (14), er den antatt proksimale indeksen *her* helt uegnet i (15) hvor det ikke refereres til en fortidig periode.

(14) Nå i oktober sliter vi fælt.
(15) *Her i oktober sliter vi fælt.

Når *her* modifiserer et temporalt setningsledd, pålegger ordet adressaten å orientere seg i retning av en periode som har passert, mer nøyaktig den nærmeste perioden i fortid som er forenlig med semantikken i den syntaktiske konstituenten som blir modifisert, preposisjonsleddet *i oktober* i mine eksempler. Dette er den prosedurale betydningen av den temporale indeksen *her*. Den utelukker at (15) får en generisk tolkning til måneden oktober i allmennhet, noe (14) faktisk tillater på tross av den proksimale verdien, og kombinasjonen av *her i oktober* og presensformen *sliter* fører til et brudd på grammatikalitet. *Her i oktober* er et uttrykk som tyder på at ytringen ikke ble produsert i oktober måned, men senere enn oktober, slik at referenten til *her i oktober* befinner seg tidligere på tidsaksen enn ytringsøyeblikket. Presensformen *sliter* er derimot uforenlig med referanse til et fortidig tidsrom.

Presens perfektum brukes for å vise til en prosess som startet i fortid, og hvor resultatet fremdeles har gyldighet i ytringsøyeblikket, eller til en tilstand som tok til i fortid, og som vedvarer i ytringsøyeblikket. Perfektum *har vært* i (16)–(18) tilsier at ytringen bør ha vært produsert i oktober. Denne informasjonen er forenlig med adverbialene *nå i oktober* i (17) og *i oktober* i (18), men ikke med *her i oktober* i (16), for *her* foran et temporalt setningsledd tillater ikke at den kommuniserte proposisjonen presenteres som sann i ytringsøyeblikket.

(16) *Her i oktober har det vært mye å gjøre.
(17) Nå i oktober har det vært mye å gjøre.
(18) I oktober har det vært mye å gjøre.

I likhet med den adverbiale termen *i oktober* kan også preposisjonsledd som *på bursdagen min*, *ved utgangen av mars*, *i pinsen* og *ved tolvtida* brukes med referanse til noe som har funnet sted, eller til noe som ennå ikke har vært, og det samme gjelder for *nå på bursdagen min*, *nå ved utgangen av mars*, *nå i pinsen* og *nå ved tolvtida*, forutsatt at de tidsrommene det refereres til, ligger relativt nær ytringsøyeblikket, det vil si nærmeste fødselsdag, tolvtida samme dag, og så videre. Derimot kan uttrykkene *her på bursdagen min*, *her ved utgangen av mars*, *her i pinsen* og *her ved tolvtida* bare brukes om noe som allerede har vært, aldri om noe framtidig.

Ettersom uttrykk av typen *nå for tida*, *nå i vår tid*, *nå for øyeblikket* og *nå i mellomtida* viser referanse til en periode som nødvendigvis omfatter ytringsøyeblikket, kan ikke *nå* byttes ut med *her* i disse uttrykkene. Det finnes ikke noe **her for tida*, **her i vår tid*, **her for øyeblikket* eller **her i mellomtida*.

I noen uttrykk kan det virke som om *her* foran et temporalt setningsledd blir et overflødig element. Vi kan bruke adverbialer som *her forleden*, *her i forrige måned*, *her i uka som var*, *her i forgårs* uten at det er lett å oppdage noen pragmatisk gevinst ved at indeksen *her* er tatt med. Disse tidsadverbialene refererer til nær fortid uavhengig av *her*, men semantikken i dem gjør at vi kan forutsi at *her* kan settes inn i dem uten at resultatet blir unaturlig. Avsnitt 6 vil imidlertid bringe inn et nytt aspekt ved den prosedurale betydningen av den temporale indeksen *her*, en restriksjon som gjør *her* alt annet enn overflødig i de nevnte eksemplene.

Det temporale *her* forekommer i minst én idiomatisert frase der det modifiserte uttrykket forandrer semantisk karakter når *her* blir lagt til. Verken *nå om dagen* eller *her om dagen* har den semantiske likheten med adverbialet *om dagen* som man kunne ha ventet. *Om dagen* gir umiddelbare assosiasjoner til kontrasten mellom dag og natt. *Nå om dagen* er nærbeslektet med *nå til dags*, en litt vag tidsangivelse med en moderat ekstensjon som strekker seg et lite stykke bakover i tid. Siden *nå til dags* refererer til en periode som omfatter ytringsøyeblikket, finnes det ikke noe **her til dags*. *Her om dagen* er derimot en meningsfylt idiomatisert, og kanskje leksikalisert, frase. Betydningen er nærmest identisk med betydningen av *her forleden*. Uttrykket brukes for å referere til noe som hendte på en bestemt dag i nær fortid. Det samme gjelder for varianten *her en dag*.

I uttale får både *her om dagen* og *her en dag* normalt primærtrykk på siste ordform: *her om 'dagen*, *her en 'dag*. Men betoningen ligger aldri på *dagen* i *'nå om dagen* (**nå om 'dagen*). Denne forskjellen i aksentueringsmønster innenfor adverbialet tyder i seg selv på at *her* modifiserer *om dagen* og *en dag*, men i *nå om dagen* og *nå til dags* er det trolig det selvrefererende *nå* som modifiseres av preposisjonsleddet. Disse adverbiale uttrykkene oppfører seg ikke i samsvar med systematiske regler for semantisk komposisjonalitet. Vi har sett at *om dagen* får en ny betydning både når det settes sammen med *nå*, og når det settes sammen med *her*. I tillegg finnes det ikke noe **til dags* uavhengig av indeksen *nå*, og *for tida* uten *nå* betyr noe annet enn *for tida* sammen med *nå*. (*For tida er mandlene utsolgt* har et annet innhold enn det litt pussige *?Nå for tida er mandlene utsolgt*.)

Jeg har vist hvordan *her* sammen med et temporalt preposisjonsledd gir adressaten beskjed om å plassere referenten til denne konstituenten i den nærmeste fortid som er forenlig med betydningen av det modifiserte preposisjonsleddet. I neste avsnitt skal jeg drøfte en annen restriksjon som får kon-

sekvenser for hvordan adressaten forholder seg til *her*, når ordet har temporal verdi.

6 Referanse til en hendelse med begrenset utstrekning i tid

Er det noen potensiell sannhetsfunksjonell forskjell mellom (19) og (20)?

(19) I forrige uke regnet det mye.
(20) Her i forrige uke regnet det mye.

Svar som jeg har fått på spørsmålet om (19) og (20), forteller oss nøyaktig det samme, varierer fra utvetydig bekreftelse til avvisning av (20) som dårlig norsk. Men jeg har og fått en tilbakemelding som går ut på at (20), i motsetning til (19), gir inntrykk av at avsenderen ønsker å få fram på en indirekte måte at det harde regnet i forrige uke var begrenset til en del av uka. Denne reaksjonen stemmer overens med mine egne vurderinger.[2] (19) er forenlig med at det regnet jevnt, men i moderate mengder gjennom hele uka, men indeksen *her* i (20) bringer tankene mine inn på regnskyll i en kortere periode.

Forestillingen om at referenten til temporale setningsledd som innledes med *her*, ikke er forenlig med en mental representasjon av en referent som dekker en lengre periode, finner støtte i det faktum at (21) er et mer naturlig språklig uttrykk enn (22). *Nå i våres* kan stå for hele vårsesongen, men *her i våres* antyder at det er tale om noe som fant sted en gang på våren, noe som passer dårlig sammen med verbet *konsentrere seg*.

(21) Hun konsentrerte seg fullt og helt om kulestøt nå i våres.
(22) ??Hun konsentrerte seg fullt og helt om kulestøt her i våres.

At det å konsentrere seg ikke er noen handling eller hendelse, bidrar til å gjøre kombinasjonen av verbet *konsentrere seg* og tidsadverbialet *her i våres* unaturlig. Derimot er (24) en like uangripelig setningsstruktur som (23), for (24) beskriver en handling som ble utført i ett støt.

(23) Hun satte ny norsk rekord i kulestøt nå i våres.
(24) Hun satte ny norsk rekord i kulestøt her i våres.

Det gjelder generelt for tidsadverbialer med *her* at slike setningsledd krever at predikatet i setningen betegner noe som har inntruffet, noe som er opplevd, av avsenderen eller en annen. *Nå* koder ingen tilsvarende avgrensning av søket etter hva avsenderen har til hensikt å informere adressaten om. Disse

generaliseringene gir korrekte prediksjoner om forskjellen i innhold mellom (25) og (26), som begge er forenlige med at avsenderen befant seg i Sveits hele måneden, og (27) med *her*, som gir prosedural informasjon om at det må ha dreid seg om et besøk i Sveits en gang i løpet av oktober.

(25) Jeg var i Sveits i oktober.
(26) Jeg var i Sveits nå i oktober.
(27) Jeg var i Sveits her i oktober.

I en gitt kontekst vil (25) og (26) kunne forstås på samme måte som (27), men (27) setter en mer markert grense for hvordan man oppfatter den temporale referentens utstrekning og skaper dessuten en forventning om at avsenderen vil gå videre med en beretning om noe interessant som skjedde under oppholdet i Sveits. Predikatet i (27) refererer ikke til en handling eller hendelse, men vi skjønner at adverbialet skal assosieres med noe som inntraff under oppholdet i Sveits, og som adressaten vil kunne forvente å høre mer om i neste omgang: *Jeg var i Sveits her i oktober, og da skjedde det noe som det kanskje vil interessere deg å høre om*.

Min hypotese om at *her* indikerer at det som tidsadverbialet refererer til, er noe som har skjedd innenfor en avgrenset periode, forklarer også hvorfor benektende utsagn ikke tolererer bruk av en temporal konstituent som er modifisert av *her*. En ytring av (28) innebærer at ikke en eneste dag av oktober ble tilbrakt i Sveits, men (29) er et uakseptabelt utsagn fordi det faktum at avsenderen ikke oppholdt seg i Sveits i oktober, ikke er noe som hendte i oktober.

(28) Jeg var ikke i Sveits nå i oktober.
(29) *Jeg var ikke i Sveits her i oktober.

Mens informantene mine (overveiende ikke-lingvister) stort sett var enige om at (22) er en gal eller ubrukbar setning uten at de kunne si nøyaktig hva det er som er galt med den, var de klare på at (29) er en gal setning fordi det blir sagt at vedkommende ikke var i Sveits, mens *her i oktober* legger opp til at setningen burde omhandle noe som faktisk skjedde i oktober. Negasjonen tar mest naturlig logisk rekkevidde over tidsadverbialet i (28). I (29) kan ikke *her i oktober* ta rekkevidde over negasjonen, men negasjonen kan heller ikke ta rekkevidde over *her i oktober*, for *her* i (29) er et ord som plasserer i tid noe som skjedde innenfor en bestemt høstmåned.

Foretrekke er et statisk predikat. Derfor har ikke *her* noen naturlig plass i (31), i kontrast til *nå* i (30).

(30) Jeg foretrakk å være på hytta nå i sommerferien.
(31) ??Jeg foretrakk å være på hytta her i sommerferien.

Det å foretrekke å være på en beskrevet plass i en beskrevet periode er uforenlig med adverbialet *her i sommerferien* i (31), som forutsetter at det vises til en hendelse, og som i tillegg bare kan referere til en del av den totale sommerferien. *Nå* i (30) antyder, som implikatur, at hele sommerferien ble tilbrakt på hytta.

En anonym konsulent for denne artikkelen viste seg å være skeptisk til at det er det statiske verbet *foretrekke* som gjør (31) mindre bra. Setningsparet (32)–(33) ble foreslått som et noenlunde tilsvarende par som (30)–(31), om man ser bort fra at matriseverbet i (32)–(33) er det dynamiske *be*, og at symbolet # ble brukt foran (33) for å betegne at tolkningen ikke blir den intenderte, mens jeg har brukt ?? foran (31) for å markere at den strukturen er uakseptabel på grensa til det ugrammatiske.

(32) De ba meg være på hytta nå i sommerferien.
(33) #De ba meg være på hytta her i sommerferien.

Det er riktig, som konsulenten nevnte, at (33) blir langt lettere å akseptere om vi tenker oss at *her i sommerferien* knytter seg til matrisesetningen, som et alternativ til det mer entydige *Her i sommerferien ba de meg være på hytta*. Fremdeles gjelder imidlertid mitt krav om at *her i sommerferien* da vil peke framover mot en forventet fortelling om en bestemt episode, noe som fant sted i løpet av sommerferien, og som språkstrukturen i (33) ikke sier noe som helst om, nøyaktig som i eksemplet (27).

Selv om begrepet 'være på hytta' ikke lar seg knytte til *her i sommerferien* i (33), hvor infinitiven er innføyd under en matrisesetning der verbet er *be*, finner jeg det lett å tenke seg at (34), med det samme verbet *være* som i (33), fungerer som opptakt til en historie om noe som skjedde på hytta i sommerferien. Her setter selvsagt *her i sommerferien* tilsvarende begrensninger på den pragmatiske tolkningen som *her i Sveits* gjorde i (27). Konsulenten utstyrte (34) med #, men har da øyensynlig sett bort fra den formen for kontekstuell premiss som fortsettelsen i (34´) indikerer.

(34) Jeg var på hytta her i sommerferien.
(34´) Jeg var på hytta her i sommerferien. (Og) da fikk jeg meg en kraftig overraskelse, gitt.

I (35) og (36) er det to temporale setningsledd. *Hele dagen* er forenlig med *nå i forgårs*, men ikke med *her i forgårs*. Å ta det med ro er dessuten ingen hendelse.

(35) Nå i forgårs tok jeg det med ro hele dagen.
(36) ??Her i forgårs tok jeg det med ro hele dagen.

(37) kan bare forstås som et utsagn om inntekten til Mentz i fjoråret som helhet. Dette innholdet kan ikke uttrykkes ved hjelp av (38), med *her* istedenfor *nå*. (38) viser det samme misforholdet mellom tidsadverbialet og det beskrevne saksforholdet som jeg illustrerte ved hjelp av (22), (31) og (36).

(37) Nå i fjor tjente Mentz altfor lite.
(38) ??Her i fjor tjente Mentz altfor lite.

Ser vi på paret (39)–(40), finner vi ingen tilsvarende forskjell i akseptabilitet mellom utgaven med *nå* og utgaven med *her*. I (39) får vi vite hvor mye Mentz tjente i løpet av fjoråret. (40) ser derimot ut til å informere om en fortjeneste han fikk takket være et lukrativt engasjement i en tidsmessig avgrenset periode, kanskje lett-tjente penger som han skaffet seg i løpet av noen få uker.

(39) Nå i fjor tjente Mentz åtte hundre tusen.
(40) Her i fjor tjente Mentz åtte hundre tusen.

Hvis avsenderen ønsker å formidle at åtte hundre tusen kroner var den totale årsinntekten til Mentz jevnt fordelt over årets tolv måneder, da er (39) en mer relevant ytring enn (40).

7 Teoretiske drøftinger

De begrensningene i søket etter den rette referenten som det temporale *her* tilfører den pragmatiske bearbeidelsen av temporale setningsledd, skyldes ikke at *her* koder et begrep. Som innleder av et temporalt setningsledd setter dette ordet grenser for hva slags tidsrom adverbialet kan referere til. Dette får konsekvenser for adressatens forståelse av hvilken proposisjon ytringen uttrykker, og for relasjonen mellom denne typen temporale adverbialer og tempusformen i det finitte verbet. Den temporale bruken av *her* påvirker adressaten til å tenke at referenten til adverbialet er et kort tidsrom i nær fortid, og at det som ytringen beskriver, er noe som utspant seg i det tidsrommet. Hvordan greier avsenderen å formidle dette ved hjelp av ordet *her*, en indeks som til og med burde innebære plassering i rom snarere enn i tid om vi legger en bokstavelig avkoding til grunn?

Det omtalte skillet mellom uttrykk som koder et begrep, og uttrykk som koder en prosedyre for bruk i den pragmatiske delen av tolkningsprosessen, er

en nøkkel til forståelse av forholdet mellom den leksikalske betydningen til den temporale indeksen *her* og forståelsen av hvordan dette ordet påvirker adressaten til å trekke de rette slutningene om referenten. Mange leksikalske uttrykk som koder prosedural informasjon, har konsekvenser for hva slags informasjon som formidles på implisitt vis, som kontekstbestemt implikatur (Blakemore 1987). Andre har konsekvenser for forståelsen av den eksplikaturen som kommuniseres, for eksempel anaforiske personlige pronomener (Wilson & Sperber 1993). Atter andre har betydning både for adressatens forståelse av eksplikaturen og for adressatens tilbøyelighet til å trekke slutninger som innebærer at en implikatur tolkes inn i det totale budskapet.

Et eksempel på en prosedural markør av dette siste slaget er den etterhengte partikkelen *så* i et setningsfragment som *Sigarer, så* (se Fretheim 2000). Jeg vil bruke en del plass på denne spesielle skala-partikkelen fordi den er et godt eksempel på et funksjonsord med et ganske komplekst proseduralt innhold, akkurat som den temporale indeksen *her*. Poenget er å vise at den foreslåtte analysen av *her* som prosedural markør i tidsadverbialer ikke gjør denne bruken av *her* til noe enestående i norsk grammatikk.

Som svar på spørsmålet *Har du slutta å røyke?* vil ytringen *Sigarer, så* bli oppfattet som bekreftelse på at avsenderen ikke lenger røyker sigarer, mens den uttrykker som implikatur at han ikke har slutta å røyke alt som kan røykes. Kanskje aktiveres da en mer spesifikk implikatur hos adressaten, for eksempel en tanke om at avsenderen fremdeles røyker sigaretter. Som svar på det alternative spørsmålet *Røyker du ikke lenger?*, som ser ut til å uttrykke det samme innholdet som spørresetningen *Har du slutta å røyke?*, vil imidlertid fragmentet *Sigarer, så* fungere som imøtegåelse av formodningen at avsenderen har gitt opp all form for røyking. Selv om han ikke lenger røyker hva som helst som kan røykes, har han ikke slutta å røyke sigarer. Partikkelen *så* etter et setningsfragment gir adressaten den prosedurale informasjonen at ytringen kommuniserer en eksplikatur. Denne må identifiseres på grunnlag av begrepsstrukturen i det spørsmålet som besvares, og dersom spørsmålet har negativ polaritet, som i *Røyker du ikke lenger?*, da er det den motsatte proposisjonen med positivt fortegn som kommuniseres ved hjelp av svaret *Sigarer, så*. Vi ser altså at partikkelen *så* får adressaten til å reagere annerledes når negasjonen er inkorporert i verbet (*slutte*) enn når negasjonen er uttrykt med negasjonsmarkøren *ikke*. Den ytringsfinale partikkelen *så* er følsom overfor negerende uttrykk som *ikke*, *aldri*, *ingen* i det spørsmålet som blir besvart, i den forstand at negasjon som er kodet på den måten, ikke inngår i setningsfragmentets eksplikatur. Den får oss imidlertid til å reagere annerledes overfor negasjon som er integrert i det leksikalske verbet. Derfor uttrykker svaret *Sigarer, så* én eksplikatur når spørsmålet er *Har du slutta å røyke?* og en annen eksplikatur når spørsmålet er *Røyker du ikke lenger?*. Dette er for øvrig en eksakt parallell til det faktum at vi bruker svarordet *Ja* om

vi vil bekrefte at vi har slutta å røyke, men svarordet *Nei* (ikke *Jo*!) om vi vil bekrefte at vi ikke røyker lenger.

Partikkelen *så* etter et setningsfragment føyer ikke noe sannhetsvilkår til den begrepsstrukturen som utgjør den proposisjon man bygger opp på grunnlag av setningsfragmentet og tilgjengelig kontekst. Det finnes knapt et bedre eksempel på et leksikalsk uttrykk som koder en oppskrift på hvordan adressaten skal trekke de rette kontekstavhengige slutningene. Dette ordet har en rent prosedural leksikalsk betydning. Partikkelen *så* forårsaker at avsenderen ubevisst plasserer sitt utsagn på en kontekstuelt forstått skala av gradvis strengere sannhetsvilkår. Å erstatte det vilkåret som er nevnt eksplisitt, med et annet som i og for seg kunne ha gitt god mening, betyr at resultatet blir en proposisjon som avsenderen ikke går god for, og det betyr at skala-partikkelen *så* blir ubrukelig. Ingen vil besvare spørsmålet *Har du to søsken?* med setningsfragmentet *Tre, så* istedenfor *Tre*, men den samme ytringen *Tre, så* kan være et sant og relevant svar på spørsmålet *Har du mange søsken?*. Partikkelen *så* innebærer da at et bekreftende svar avgis i form av en implikatur, men denne implikaturen beror på om adressaten mener tre søsken er å betrakte som mange søsken, og om det finnes noe kontekstuelt grunnlag for å anta at avsenderen har som intensjon å formidle at han har mange søsken når han har tre. Ved å hekte skala-partikkelen *så* på svaret *Tre* antyder egentlig avsenderen at han lar det være opp til adressaten å avgjøre om tre søsken kvalifiserer som mange.

Den prosedurale betydningen til partikkelen *så* etter et setningsfragment vil typisk aktivere en eller flere negative implikaturer om man bytter ut det sannhetsvilkåret som ytringen nevner, med et annet som tilhører samme kognitive sfære. Den proposisjonen som setningsfragmentet uttrykker, vil derfor ofte bære preg av å fungere som uttrykk for et forbehold, som et delvis bekreftende svar på samtalepartnerens spørsmål. For eksempel vil *Til en viss grad, så* og *Av og til, så* være akseptable strukturer av dette slaget, men selvsagt ikke **På alle måter, så* eller **Hele tida, så*, hvor bruk av ord som fungerer som universalkvantorer (*alle*, *hele*), utelukker muligheten for å hekte på partikkelen *så*.

Jeg har nå brukt den etterhengte partikkelen *så* i norsk tale som eksempel på et ord som ikke koder noe begrep, men som bygger opp kontekst, som setter i gang tanker om hvordan slutninger skal trekkes for at avsenderens budskap skal bli forstått. Den temporale indeksen *her* som denne artikkelen handler om, er ikke noe mindre overbevisende eksempel på det samme. Dessuten opptrer både *så* og *her* bare i helt bestemte syntaktiske sammenhenger. Mens det ordet *så* som jeg har beskrevet, forekommer utelukkende etter et setningsfragment, krever *her* å bli tilknyttet et tidsadverbialt setningsledd, ellers refererer ordet uten videre til et sted. Jeg har forsøkt å vise at denne temporale indeksen har en todelt prosedural betydning: (i) *her* plasserer referenten i den nærmeste fortid som er forenlig med semantikken i det tidsadverbiale kom-

plementet til *her*, og (ii) *her* krever at den uttrykte proposisjonen beskriver en kortvarig hendelse.

Partikkelen *så* bidrar til å aktivere en eller flere negative skala-implikaturer som går ut på at sterkere betingelser enn den som er nevnt i setningsfragmentet, ikke er oppfylt. Nå skal jeg vise at også den temporale indeksen *her* kan knyttes til formidling av en implikatur. At *her* plasserer den temporale referenten i nær fortid, er et krav som uten unntak påvirker den eksplisitt uttrykte proposisjonen. Enkelte data gjør det naturlig å tenke at det andre kravet, at proposisjonen representerer en tidsbegrenset hendelse, ikke nødvendigvis påvirker utsagnets sannhetsbetingelser, men i stedet setter adressaten på sporet av en implikatur. For å klargjøre hva jeg mener, vender jeg tilbake til det eksempelet som dreide seg om et opphold i Sveits i oktober. Mens referenten til uttrykket *i oktober* i setning (25), *Jeg var i Sveits i oktober*, er enten en del av oktober eller hele måneden, gir *her i oktober* i setning (27), *Jeg var i Sveits her i oktober*, uttrykkelig beskjed om at oppholdet i Sveits ikke strakk seg over hele måneden, uten at adressaten gis noe holdepunkt for å danne seg en idé om hvilken del av måneden det gjaldt.

At adressaten oppfatter at avsenderen ikke tilbrakte hele oktober måned i Sveits om det refererende uttrykket er *her i oktober*, kan definitivt skyldes en implikatur. Det relevansteoretiske synet på hva som skiller implikaturer fra eksplikaturer, er at implikaturen framstår helt og holdent som resultatet av slutninger foretatt på grunnlag av mentale representasjoner av tanker, mens eksplikaturen oppstår som resultatet av to vidt forskjellige kognitive prosesser: grammatikkavhengig avkoding av setningens kontekstfrie logiske form og slutninger som er nødvendige for å utvikle den logiske formen til en eksplikatur (Sperber & Wilson 1995; Carston 2002). Indeksen *her* i (27) avgir ikke noe begrep til setningens logiske form. Dette betyr ikke at (25) og (27) setter identiske begrensninger på søket etter ytringens eksplikatur, for *her* i (27) avgrenser referansen til nærmeste tidsrom som er forenlig med det deskriptive innholdet av det tidsadverbialet som *her* modifiserer, mens (25) er et språklig uttrykk som er forenlig med referanse til oktober i et tidligere år. Eksplikaturen for (25) og (27) vil derimot være nøytral med hensyn til hvor mye av oktober avsenderen tilbrakte i Sveits.

For at en analyse som knytter *her* til en implikatur, skal ha noe for seg, er det en forutsetning at det temporale preposisjonsleddet etter *her* representerer en periode av en viss varighet, for eksempel en måneds tid, som i (27), hvor det adverbialet som *her* modifiserer, er *i oktober*. *Her* i (27) legger opp til at adressaten aktiverer – igjen som implikatur – tanken om at det var noe spesielt som skjedde under oppholdet i Sveits. Dette er slutningsbasert informasjon som ikke inngår i eksplikaturen til en gitt ytring av (27), og naturligvis heller ikke i eksplikaturen til en ytring av (25).

Anvendelsen av asterisk * i denne artikkelen sammenlignet med anvendelsen av to spørsmålstegn ?? foran noen av eksemplene mine fortjener noen merknader. Jeg har forsøkt å gjennomføre en forskjell mellom markering av ugrammatiske setningsformer og setningsformer som synliggjør en konflikt fordi de ser ut til å uttrykke et gjensidig uforenlig semantisk forhold mellom tidsadverbialet og resten. Har jeg noe grunnlag for å foreta en distinksjon mellom det som er ugrammatisk, og det som skurrer av semantiske grunner, men kanskje ikke bør kalles ugrammatisk? Et brudd på grammatikalitet finner vi når den prosedurale betydningen av *her* motsies av semantikken i det adverbialet som modifiseres, som i **her til helga*, hvor *til helga* bare kan referere til den kommende helga, mens *her* alltid peker bakover i tid. Likeså mener jeg det foreligger en ugrammatisk struktur når verbformen i en setning ikke passer overens med kravet om fortidig referanse for forekomster av *her* i en temporal konstituent. Det er ikke noe galt med uttrykket *her i helga*, men det forutsetter at setningens predikat er plassert i fortid, så setningsstrukturer som **Jeg ser fram til å treffe Ingemar her i helga* og **Trine er i Bodø her i helga* er ugrammatiske.

Litt mindre opplagt er det at en norsk setningsform blir ugrammatisk dersom det temporale *her* forekommer i en predikasjon hvor det saksforholdet som beskrives, ikke kan forstås som en hendelse av kort varighet. Det er muligens underlig av pragmatiske grunner, men det er neppe ugrammatisk å si *Henriksen hadde et helt sabbatsår her i fjor*. Og selv om jeg anser *Her for en uke siden la jeg merke til at det sto et stort skilt her* for å være et mer naturlig utsagn enn *Her for en uke siden sto det et stort skilt her*, finner jeg det urimelig å kalle den siste setningen ugrammatisk. Man kan hevde at det temporale *her* gir prosedural informasjon om at ytringen representerer en tidsbegrenset hendelse eller aktivitet (for eksempel en kognitiv bearbeidelse av et synsinntrykk), men samtidig innrømme at det kan være vanskelig å gi noen klar regel for hva som teller som tilstrekkelig tidsbegrenset, og for nøyaktig hvilke språklige virkemidler som er egnet til å skille mellom beskrivelse av hendelser og beskrivelse av tilstander.

Det er forståelig om noen velger å sette et spørsmålstegn ved termen "indeks" når den anvendes på den temporale bruken av *her*, særlig fordi dette ordet krever at det tidsrommet det refereres til, ikke omfatter ytringsøyeblikket. *Her* i et tidsadverbial er ikke selvrefererende på samme måte som *nå*. Det modifiserte tidsadverbiale preposisjonsleddet kan se ut til å spille en slags antesedent-rolle i relasjon til *her*, men forholdet mellom *her* og det tidsadverbiale komplementet har ikke mye felles med hva vi vil oppfatte som et normalt forhold mellom en anafor og en diskursantesedent (Huang 2000). Uttrykket *her i oktober* forteller at den hendelsen som beskrives, fant sted en gang

i måneden oktober, men mens stedsadverbialet *her i Oslo* består av to koreferensielle uttrykk, *her* og *i Oslo*, har det temporale *her* i *her i oktober* en spesiell prosedural verdi som ikke kan koples til semantikken i det modifiserte uttrykket. *Her* oppfører seg riktignok som en anaforisk indeks i en viss forstand, ettersom det er umulig å bruke det temporale *her* som proseduralt verktøy som bidrar til innsirkling av referenten, uten først å ha avkodet innholdet av det påfølgende modifiserte adverbialet.

Jeg har hele veien uttrykt meg som om det ikke er kontroversielt å regne *her* som et annet leksem enn det ordet *her* som refererer til et sted, men jeg har ikke skrevet at jeg faktisk går inn for en slik analyse. Nå sier jeg rett ut at *her* er et annet leksem når ordet innleder et tidsadverbialt setningsledd enn når det opptrer i en hvilken som helst annen syntaktisk sammenheng, hvor det som kjent fungerer som lokativ indeks. Er denne antagelsen problematisk? Ifølge et anerkjent strukturalistisk prinsipp vil komplementær distribusjon nettopp motsi tanken om at vi her har to forskjellige leksemer. Kriteriet for at to uttrykk kan stå i paradigmatisk opposisjon til hverandre, er nettopp at distribusjonen deres ikke er komplementær, men overlapper til en viss grad. Distribusjonen til *her* som stedsadverbial og *her* som tidsadverbialt element er komplementær, og likevel vil jeg hevde at dette er to forskjellige leksemer. En analyse som slår dem sammen til ett leksem som er nøytralt med hensyn til om det dreier seg om plassering i rom eller plassering i tid, ville kanskje ikke kunne avskrives uten videre dersom det temporale *her* hadde hatt de samme egenskapene som den proksimale indeksen *nå*. Jeg har imidlertid vist at det finnes et solid datagrunnlag for å konkludere at det temporale *her* ikke gir adressaten den samme prosedurale informasjonen som *nå*. Jeg har sagt at det temporale *her* stiller to helt spesielle krav som ikke gjelder for det proksimale motstykket *nå*, i og med at *her* plasserer referenten i den nærmeste fortid som er forenlig med semantikken i det tidsadverbiale komplementet til *her*, og krever at den uttrykte proposisjonen beskriver en kortvarig hendelse. Denne prosedurale informasjonen følger så visst ikke av det faktum at den temporale indeksen *her* bare forekommer sammen med et entydig temporalt stedsledd.

Fyller den temporale indeksen et behov? Ja. Et uttrykk som *her i oktober* tillater avsenderen å referere til en hendelse i den nærmeste passerte oktober måned uten å måtte spesifisere hvilken ukedag eller dato det gjelder. Dette er kanskje ikke engang noe som avsenderen har oversikt over i ytringsøyeblikket, og det er ganske sikkert ikke vesentlig informasjon i forhold til det budskapet som kommuniseres. Fordi avsenderen har til rådighet et uttrykk hvor *her* kombineres med preposisjonsleddet *i oktober*, reduseres det planleggingsarbeidet som skal til for å gi ytringen en passende språkform, en reduksjon som ifølge relevansteoretisk tankegang øker ytringens relevans. Riktignok har det nesten utelukkende vært tale om redusert "processing effort" for adressaten i den

relevansteoretiske litteraturen (Sperber & Wilson 1995), men det er ingen tvil om at også den som produserer en ytring, søker minste motstands vei og reduserer de mentale kostnadene så sant dette ikke går på bekostning av intensjonen om å dele én bestemt tanke med adressaten, eventuelt et bestemt sett av tanker dersom ytringen kommuniserer en eller flere implikaturer i tillegg til en eksplikatur.

Noter

1. Takk til en anonym konsulent som har bidratt konstruktivt til en forhåpentlig forbedret utgave av artikkelen.
2. Kaja Borthen gjorde meg i sin tid oppmerksom på muligheten for at *her* setter som krav at det saksforholdet som beskrives, bør kunne oppfattes som en hendelse i motsetning til en tilstand.

Litteraturliste

Bezuidenhout, Anne 2002: Truth-conditional pragmatics. *Philosophical Perspectives* 16, 105–134.

Blakemore, Diane 1987: *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell.

Blakemore, Diane 2002: *Relevance and Linguistic Meaning: The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Borthen, Kaja, Signe Rix Berthelin & Gøril Thomassen 2012: Om det uuttalte – det relevansteoretiske implikaturbegrepet i møte med autentiske data. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 30(1), 3–49.

Braun, David 2012: Indexicals. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2012 Edition), Zalta, Edward N. (red.), URL = http://plato.stanford. edu/archives/sum2012/entries/indexicals/.

Carston, Robyn 2002: *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell.

Dommelen, Wim A. van & Thorstein Fretheim, 2013: Intonational cues to the identification of propositional form and speech act type in Norwegian. Asu, Eva Liina & Pärtel Lippus (red.): *Nordic Prosody XI*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 401–410.

Escandell-Vidal, Victoria, Manuel Leonetti & Aoife Ahern (red.) 2011: *Procedural Meaning: Problems and Perspectives*. Bingley UK: Emerald.

Evans, Vyvyan 2004: *The Structure of Time: Language, Meaning and Temporal*

Cognition. Amsterdam: John Benjamins.
Fretheim, Thorstein 1999: "Det er bare det at…". *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 17(1), 155–176.
Fretheim, Thorstein 2000: Constraining explicit and implicit content by means of a Norwegian scalar particle. *Nordic Journal of Linguistics* 23(2), 115–162.
Fretheim, Thorstein 2006: English *then* and Norwegian *da/så* compared: A relevance-theoretic account. *Nordic Journal of Linguistics* 29(1), 45–93.
Fretheim, Thorstein 2009a: Conceptual pointers to antecedent information and reference resolution. Larrazabal, Jesus M. & Larraitz Zubeldia (red.): *Meaning, Content and Argument.* Bilbao: University of the Basque Country Press, 289–310.
Fretheim, Thorstein 2009b: On the functional independence of explicatures and implicatures. Behrens, Bergljot & Cathrine Fabricius-Hansen (red.): *Structuring Information in Discourse: The Explicit/Implicit Dimension*. Oslo: Oslo Studies in Language 1, Universitetet i Oslo, 17–32.
Fretheim, Thorstein 2010: The metarepresentational use of main clause phenomena in embedded clauses. *Linguistics* 48(2), 310–324.
Fretheim, Thorstein 2011a: Hva slags semantisk rolle spiller den beskrivende delen av en nominalfrase? *Norsk filosofisk tidsskrift* 46(1), 34–48.
Fretheim, Thorstein 2011b: Description as indication: The use of conceptual meaning for a procedural purpose. Escandell-Vidal, Victoria, Manuel Leonetti & Aoife Ahern (red.) 2011: *Procedural Meaning: Problems and Perspectives*. Bingley UK: Emerald. 131–156.
Fretheim, Thorstein 2012: Relevance Theory and Direct Reference Philosophy: A suitable match? Wałaszewska, Ewa & Agnieszka Piskorska (red.): *Relevance Theory: More than Understanding*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 331–352.
Fretheim, Thorstein, under utgivelse: Response words are anaphors. Burridge, Kate & Réka A. Benczes (red.): *Wrestling with Words and Meaning*. Melbourne: Monash University Publishing.
Fretheim, Thorstein, Nana Aba Appiah Amfo & Ildikó Vaskó 2011: Token-reflexive, anaphoric and deictic functions of 'here'. *Nordic Journal of Linguistics* 34(3), 239–294.
Fretheim, Thorstein, Stella Boateng & Ildikó Vaskó 2002: *Then* – adverbial proform or inference particle? A comparative study of English, Ewe, Hungarian, and Norwegian. Jaszczolt, Kasia M. & Ken Turner (red.): *Meaning Through Language Contrast*, Volume 2. Amsterdam: John Benjamins, 51–74.
Fretheim, Thorstein & Wim A. van Dommelen 2013: Intonation as a guide to

a parenthetical vs. a non-parenthetical interpretation of a Norwegian cognitive verb. Artikkel presentert på 19ICL (The 19th International Congress of Linguists) i Genève, 22.–27. juli 2013.
Huang, Yan 2000: *Anaphora: A Cross-linguistic Study*. Oxford: Oxford University Press.
Kaplan, David 1989: Demonstratives. Almog, Joseph, Howard Wettstein & John Perry (red.): *Themes from Kaplan*. Oxford: Oxford University Press, 481–563.
Korta, Kepa & John Perry 2011: *Critical Pragmatics*: *An Inquiry into Reference and Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
Lakoff, George & Mark Johnson 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
Powell, George 2010: *Language, Thought and Reference*. Basingstoke: Palgrave.
Reimer, Marga & Anne Bezidenhout (red.) 2004: *Descriptions and Beyond*. Oxford: Clarendon Press.
Recanati, François 1993: *Direct Reference: From Language to Thought*. Oxford: Blackwell.
Recanati, François 2004: *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
Recanati, François 2010: *Truth-Conditional Pragmatics*. Oxford: Clarendon Press.
Sperber, Dan & Deirdre Wilson 1995: *Relevance: Communication and Cognition*. 2. utgave med et "Postface". Oxford: Blackwell.
Tenbrink, Tora 2007: *Space, Time and the Use of Language: An Investigation of Relationships*. Berlin: Mouton de Gruyter.
Wilson, Deirdre & Dan Sperber 1993: Linguistic form and relevance. *Lingua* 90: 1–25.

Summary

The Norwegian indexical *her* ("here") is used to introduce not just locative phrases like *her i skyggen* ("here in the shade") but also temporal phrases, such as *her på fredag* (literally: here on Friday), which refers to the nearest Friday before the time of utterance. This paper examines the constraints on pragmatic interpretation that are encoded by the temporal indexical *her*. In addition to the instruction to the hearer to place the state of affairs described in the near past, this marker also instructs the hearer to construe the proposition expressed as one that represents an event of brief duration that took place within the period specified by means of the time-adverbial complement. The semantics of this

word is defined strictly in terms of the procedural information, in the relevance-theoretic sense, which the hearer should pay attention to in the pragmatic phase of utterance interpretation. No concept is encoded.

Thorstein Fretheim
Institutt for språk og litteratur
NTNU
NO-7491 Trondheim
thorstein.fretheim@ntnu.no